

MADANIY MEROS OBYEKTлари SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMI: TARKIBI, VOSITALARI VA EMPIRIK SAMARASI

Sharofiddinov Shohabbos Xayrullayevich

Buxoro davlat universiteti
mustaqil izlanuvchisi

E-mail: sh.x.sharofiddinov@buxdu.uz

Annotatsiya

Tadqiqotda madaniy meros obyektlari samaradorligini oshirishga qaratilgan tashkiliy-iqtisodiy mexanizmning tarkibi, vositalari va empirik samarasi tahlil qilindi. 2000-2026-yillarda nashr etilgan 60 ta xorijiy manba beshta tahliliy mezon asosida kodlashtirildi. Institutsional, moliyaviy, bozor va raqamli bloklardan iborat mexanizm asoslandi, boshqaruv modellari, moliyalashtirish manbalari, narx segmentatsiyasi va sigʻim nazorati vositalari qiyoslandi. Natijalar institutsional choralar barqaror oʻsishni, raqamli va ishtirokchilik vositalari esa past bazadan yuqori oʻsish surʼatlarini taʼminlaganini koʻrsatdi. Meros rentasining bir qismini konservatsiyaga qayta yoʻnaltirish mexanizmning uzoq muddatli barqarorligini kuchaytirgani, vositalarni obyektning iqtisodiy hayot sikliga mos qoʻllash esa natijadorlikni oshirgani aniqlandi. Qiyosiy tahlil mexanizm bloklarining oʻzaro bogʻliqligi iqtisodiy samaradorlik va merosni asrash maqsadlarini uygʻunlashtirganini ham tasdiqladi.

Kalit soʻzlar: madaniy meros obyekti, tashkiliy-iqtisodiy mexanizm, boshqaruv modeli, moliyalashtirish diversifikatsiyasi, narx segmentatsiyasi, sigʻim nazorati, raqamli vositalar, multiplikativ samara.

Аннотация

В исследовании были проанализированы структура, инструменты и эмпирическая результативность организационно-экономического механизма повышения эффективности объектов культурного наследия. Шестдесят зарубежных источников, опубликованных в 2000-2026 годах, были закодированы по пяти аналитическим критериям. Была обоснована система институционального, финансового, рыночного и цифрового блоков, сопоставлены модели управления, источники финансирования, ценовая сегментация и контроль пропускной способности. Результаты показали, что институциональные меры обеспечивали устойчивый рост, а цифровые и партисипативные инструменты давали более резкий прирост с низкой базы. Также было установлено, что возврат части ренты наследия на консервацию укреплял долгосрочную устойчивость механизма, а согласование инструментов со стадиями жизненного цикла объекта повышало общую результативность и поддерживало устойчивое сохранение наследия.

Ключевые слова: объект культурного наследия, организационно-экономический механизм, модель управления, диверсификация финансирования, ценовая сегментация, контроль пропускной способности, цифровые инструменты, мультипликативный эффект.

Abstract

The study examined the structure, instruments, and empirical effectiveness of an organizational and economic mechanism for improving the performance of cultural heritage sites. Sixty publications from 2000-2026 were coded across five analytical criteria. A system comprising institutional, financial, market, and digital blocks was substantiated, while governance models, funding sources, price segmentation, and carrying-capacity controls were compared. The findings showed that institutional measures generated steady growth, whereas digital and participatory tools produced sharper gains. Returning part of heritage rent to conservation strengthened long-term sustainability, while aligning instruments with the site's life-cycle stages improved effectiveness and balanced economic goals with preservation.

Keywords: cultural heritage site, organizational and economic mechanism, governance model, funding diversification, price segmentation, carrying capacity, digital tools, multiplier effect.

KIRISH

Madaniy meros obyektining iqtisodiy samaradorligini o'lchash uning o'zi samaradorlikni oshirmaydi. Buning uchun aniq vositalar majmui - tashkiliy-iqtisodiy mexanizm zarur. Meros sohasida bunday mexanizmning o'ziga xosligi maqsadning ikki yoqlamaligidan kelib chiqadi: bir tomondan daromadni oshirish, ikkinchi tomondan obyekt autentikligini saqlash. Sitsiliya misolidagi klassik tadqiqot meros sohasi turli manfaatdor guruhlarining to'qnashuv maydoni ekanini va mexanizm samarasizligining asosiy sababi qaror qabul qilish tuzilmasidagi nomutanosiblik ekanini ko'rsatgan [1]. Meros siyosatining iqtisodiy tahlilga tayanmasligi esa cheklangan resurslardan foydalanish samarasini pasaytiradi.

Mexanizmni yaxlit tizim sifatida qurish, unga ijtimoiy, hududiy, iqtisodiy va bilim komponentlarini kiritish zarurligi asoslangan [2]; 483 ta tadqiqotni qamrab olgan meta-tahlil esa merosni turizm bilan barqaror birlashtiruvchi 15 ta omilni ajratib, ular orasida mahalliy jamoa ishtiroki va uzoq muddatli rejalashtirish yetakchi ekanini ko'rsatdi [3]. Ayni paytda soha tadqiqotlari metodologik jihatdan tarqoqligicha qolmoqda, mexanizm bloklarini yagona tizimga birlashtirish va har bir blok bo'yicha empirik dalillarni qiyoslash bo'yicha ishlar yetarli emas. Maqolaning maqsadi - mexanizm tarkibini asoslash, uning vositalarini qiyosiy tahlil qilish va empirik samarasini umumlashtirishdan ibaret.

METODOLOGIYA

Tadqiqotning empirik asosini 2000-2026-yillarda nashr etilgan va xalqaro ma'lumotlar bazalarida indekslangan 60 ta manba tashkil etadi; ularga umumiy 2 325 ta iqtibos qilingan. Har bir manba beshta tahliliy maydon bo'yicha kodlashtirildi: mexanizm; uning daromad, tashrif, xarajat yoki bandlikka ta'siri; miqdoriy ko'rsatkichlar; mamlakat va obyekt; cheklovlar. Ishda kontent-tahlil, qiyosiy tahlil va tizimli yondashuv usullari qo'llanildi (1-jadval).

1-jadval

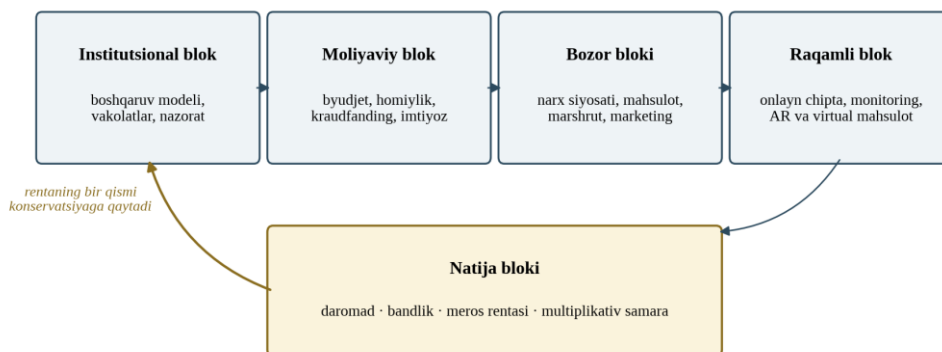
Tahlil qilingan manbalar bazasining tavsifi (n = 60)¹

Ko'rsatkich	Soni, dona	Ulushi, foizda
2000-2016-yillarda nashr etilgan	30	50,0
2017-2026-yillarda nashr etilgan	30	50,0
Mexanizm tavsiflangan	43	71,7
Cheklov va xavflar ko'rsatilgan	43	71,7
Mamlakat yoki obyekt aniqlangan	33	55,0
Iqtisodiy ta'sir tavsiflangan	31	51,7
Miqdoriy natija keltirilgan	20	33,3

1-jadvaldan ko'rinadiki, manbalarning 71,7 foizida mexanizm tavsiflangan bo'lsa-da, miqdoriy natija keltirilgan nashrlar ulushi atigi 33,3 foizni tashkil etadi; demak, sohada o'lganadigan samaradorlik ko'rsatkichlari tanqisligi saqlanmoqda. Bu holat meros muassasalarining bozor nazoratidan tashqarida faoliyat yuritishi bilan izohlanadi. Mexanizm tavsiflangan 43 ta manbaning 24 tasi bozor, 22 tasi moliyaviy, 22 tasi institutsional va atigi 5 tasi raqamli blokka tegishli.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mexanizmning tarkibiy tuzilmasi. Kodlashtirish natijalarini umumlashtirgan holda tashkiliy-iqtisodiy mexanizmning to'rt blokli tuzilmasi taklif etiladi (1-rasm). Tuzilmaning o'ziga xosligi shundaki, unda natija bloki yopiq emas: hosil bo'lgan meros rentasining bir qismi konservatsiyaga qayta yo'naltiriladi. Aynan shu qaytish oqimi mexanizmning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlaydi.

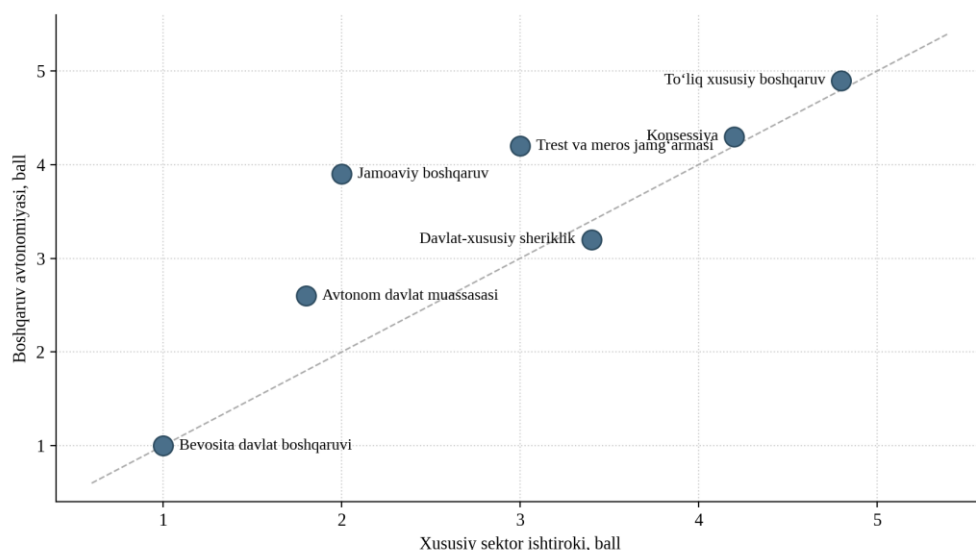
1-rasm. Madaniy meros obyektlari samaradorligini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi tuzilmasi²

Institutsional blok: boshqaruv modellari. Mexanizmning markazida obyektni kim va qanday boshqarishi masalasi turadi. Xalqaro amaliyotda yettita model shakllangan bo'lib, ular davlat nazorati va moliyaviy avtonomiya darajasi bo'yicha farqlanadi (2-rasm). Modellar asosan diagonal bo'ylab joylashadi: xususiy sektor ishtiroki ortgani

¹ Manba: muallif ishlanmasi.

² Muallif ishlanmasi

sari boshqaruv avtonomiyasi ham oshadi. Istisno - jamoaviy boshqaruv modeli bo'lib, unda xususiy kapital ishtiroki past bo'lsa-da, qaror qabul qilish erkinligi yuqori.

2-rasm. Boshqaruv modellarining xususiy sektor ishtiroki va avtonomiya darajasi bo'yicha joylashuvi¹

2-jadval

Madaniy meros obyektlarini boshqarish modellarining qiyosiy tahlili²

Model	Moliyalashtirish manbai	Xavf taqsimoti	Kuchli va zaif tomoni
Bevosita davlat boshqaruvi	Byudjet mablag'lari	To'liq davlat zimmasida	Muhofaza kafolati yuqori; tijorat tashabbusi past
Avtonom davlat muassasasi	Byudjet va o'z daromadi	Asosan davlat zimmasida	Daromadni qayta ishlatadi; moslashuvchanligi cheklangan
Davlat-xususiy sheriklik	Qo'shma investitsiya	Taqsimlangan	Investitsiya jalb etadi; murakkab shartnoma talab qiladi
Konsessiya	Konsessioner mablag'i	Asosan konsessioner zimmasida	Byudjet yuki kamayadi; autentiklikka tijorat bosimi kuchayadi
Trest yoki meros jamg'armasi	Xayriya, endowment, grant	Jamg'arma zimmasida	Uzoq muddatli barqarorlik; xayriya madaniyatini talab qiladi
Jamoaviy boshqaruv	Jamoa mablag'i va turizm yig'imi	Jamoa zimmasida	Foyda mahalliy aholiga qoladi; kadrlar salohiyati past
To'liq xususiy boshqaruv	Xususiy kapital	To'liq xususiy zimmada	Tijorat samaradorligi yuqori; muhofaza rejimi buzilishi xavfi bor

Davlat mulki sharoitida qiymatni qayta taqsimlashning uchta vositasi ajratiladi: yer o'tkazish to'lovi, bitim solig'i va mulk solig'i; ular ichida mulk solig'i qiymat o'sishini qamrab olish uchun eng mos vosita deb baholangan [4]. Meros obyektlari

¹ Manba: muallif ishlanmasi

² Manba: muallif ishlanmasi

davlat mulkida qoladigan sharoitda uzoq muddatli ijara va konsessiya asosiy tijoratlashtirish shakli bo'lib, restavratsiya majburiyati evaziga imtiyozli ijara berish amaliyotining natijadorligi tasdiqlangan [5]. O'z funksiyasini yo'qotgan obyektlar uchun esa "ishlab chiqarishdan keyingi tashkiliy model" asoslangan: obyekt madaniy muassasaga aylantirilib, marshrut tarmog'iga birlashtiriladi [6].

Moliyaviy blok: manbalar diversifikatsiyasi. Madaniy turizm Yevropa turizmining qariyb 40 foizini tashkil etadi; Ispaniyada 2016-yilda turizm yalpi ichki mahsulotning 11,2 foizini va bandlikning 13 foizini ta'minlagan, bunda yillik turizm ko'rsatkichlarining 37 foizi madaniy turizm hissasiga to'g'ri kelgan [7; 8]. Bunday salmoq byudjetdan tashqari manbalarni jalb etish imkoniyatini ochadi. Moliyalashtirish vositalarining qiyosiy tavsifi 3-jadvalda keltirilgan.

3-jadval

Madaniy meros obyektlarini moliyalashtirish vositalarining qiyosiy tahlili¹

Vosita	Mohiyati	Xalqaro amaliyotdagi natija	Qo'llash sharti
Byudjet moliyalashtirish	Davlat mablag'i hisobidan konservatsiya	Barqaror, ammo hajmi cheklangan	Barcha obyektlar uchun bazaviy manba
Soliq imtiyozi va homiylik	Homiyga soliq krediti berish	Italiya "Art Bonus" - 65 %; Fransiya - 50 % gacha	Soliq qonunchiligiga o'zgartirish
Kraudfanding	Ko'pchilikdan kichik summalar to'plash	Luvr - 1 mln yevro; Finlyandiya muzeyi - 85 860 yevro	Raqamli platforma va targ'ibot
Endaument jamg'arma	Kapitaldan olingan foiz hisobiga moliyalash	Uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlaydi	Dastlabki yirik kapital
Turizm yig'imi va WTP	Sayyohlardan yig'im olib merosga yo'naltirish	Ifugao terrasalari - yiliga 6,65 mln filippin pesosi	Yig'imning maqsadli ishlatilishi nazorati
Loyiha moliyalashtirish	Kelajakdagi pul oqimi hisobiga qarz olish	Yirik restavratsiya loyihalarida qo'llaniladi	Ishonchli daromad prognozi

Muhim jihat shundaki, moliyaviy barqarorlik muammosining ildizi mablag' yetishmasligida emas, balki moliyaviy rejalashtirish madaniyati va malakasining pastligida ekani aniqlangan [11].

Bozor bloki: narx siyosati. Meros obyektining chipta narxi ikki chegara orasida shakllanadi: quyi chegarani konservatsiya xarajati, yuqori chegarani jamoatchilikning merosdan foydalanish huquqi belgilaydi. Daromadni boshqarish tizimini joriy etishda narxga mahsulot va vaqt bo'yicha tabaqalashtirilgan majmua sifatida qarash zarur [12], chipta narxini esa bozordan tashqari baholash natijalari asosida, ya'ni sayyohlarning to'lashga tayyorligidan kelib chiqib belgilash taklif etiladi [13]. Chipta daromadi quyidagicha ifodalanadi:

$$R = P \cdot V(P), \quad (1)$$

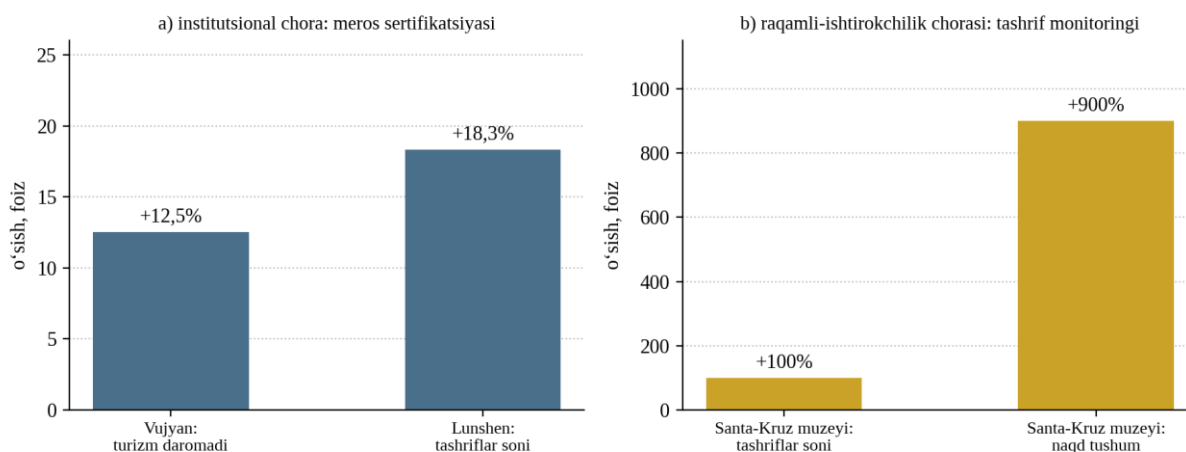
¹ Manba: muallif ishlanmasi; raqamli ma'lumotlar manbalari - [8]; [9]; [10].

bu yerda: R - chipta daromadi; P - chipta narxi; V(P) - narxga bog'liq tashrif oqimi. Narx o'zgarishiga talabning sezgirligi elastiklik koeffitsiyenti orqali o'lchanadi: elastiklik birdan kichik bo'lganda narxni oshirish daromadni ko'paytiradi. Xorijiy sayyohlar uchun talab odatda noelastik, mahalliy aholi uchun esa elastik bo'ladi; aynan shu farq segmentli narx amaliyotining iqtisodiy asosini tashkil etadi. Narx bir vaqtning o'zida to'rt vazifani bajaradi: xarajatni qoplash, oqimni tartibga solish, daromad hosil qilish va ijtimoiy adolatni ta'minlash [14]. Turindagi Savoya rezidensiyalari misolida butun tarmoq bo'ylab ekskursiya uchun marginal to'lashga tayyorlik 51 yevroni tashkil etgan [15], ya'ni obyektlarni yagona marshrutga birlashtirish alohida chipta sotishdan yuqori daromad beradi. Vaqt bo'yicha dinamik narx esa daromadni oshirish va oqimni cheklash vositasi sifatida asoslangan [16].

Sig'im nazorati va qayta foydalanish. Tashrif oqimining o'sishi ma'lum chegaragacha daromadni oshiradi, undan keyin konservatsiya xarajatlari hisobiga sof natijani pasaytiradi. Luang-Prabangda tashriflar soni 1988-yildagi bir necha yuzdan 2015-yilda 607 ming kishiga yetgan, mehmonxona xonalari soni esa 2010-2015-yillarda 2 894 tadan 5 005 tagacha o'sgan [17]. Yuklamani boshqarish vositalari - chipta narxi, guruh hajmi cheklovi, ruxsatnoma tizimi va tashrif vaqtini taqsimlash [18]. Fizik sig'im quyidagicha hisoblanadi:

$$PCC = (A / a) \cdot R_f, \quad (2)$$

bu yerda: PCC - fizik sig'im; A - tashrif uchun ochiq maydon; a - bir tashrif buyuruvchi uchun maydon me'yori; R_f - kunlik aylanish koeffitsiyenti. Amaliy xulosa shuki, sof daromadning maksimumi sig'im chegarasidan oldin joylashadi, ya'ni obyektni to'liq sig'imgacha yuklash iqtisodiy jihatdan ham noto'g'ri. Dastlabki funksiyasi yo'qolgan obyektlar uchun asosiy yechim - moslashtirilgan qayta foydalanish, ya'ni obyektni aylanma iqtisodiyot mantig'ida qayta ishlatiladigan resurs sifatida talqin qilishdan iborat [19].

3-rasm. Tashkiliy-iqtisodiy mexanizm vositalarini joriy etishning empirik qayd etilgan samarasi¹

¹ Muallif ishlanmasi

Empirik samaradorlik. Vositalarning real ta'sirini baholash uchun miqdoriy dalillar zarur. "Farqlar farqi" usuli yordamida meros sertifikatsiyasining ta'siri o'lchanganda Vujiyan hududida turizm daromadi 12,5 foizga, Lunshen hududida tashrif buyuruvchilar soni 18,3 foizga oshgani, Vujiyanda daromad tebranishi koeffitsiyenti esa 0,15 darajasida saqlanib qolgani aniqlangan [20]. Raqamli tashrif monitoringi tizimini joriy etgan Santa-Kruz san'at va tarix muzeyida tashriflar soni ikki barobardan ortiq, naqd tushum esa 30 mingdan 300 ming dollargacha o'sgan [21]. Natijalar 3-rasmda qiyoslangan.

3-rasm ikki xulosani beradi. Birinchidan, institutsional xarakterdagi choralar o'n foizlar darajasidagi barqaror o'sish beradi. Ikkinchidan, raqamli va ishtirokchilik vositalari ancha yuqori sakrash beradi, ammo ular past bazadan boshlanadi va institutsional asos mustahkam bo'lmasa, natija qisqa muddatli bo'ladi. Side qadimiy shahri misolida autentiklik va sayyohning jarayonga jalb etilganligi destinatsiya imijiga mos ravishda 0,54 va 0,38 koeffitsiyent bilan ta'sir ko'rsatib, to'lashga tayyorlikni oshirgani aniqlangan [22].

Olingan natijalar mexanizm bloklari bir-birini almashtira olmasligini ko'rsatadi. Moliyaviy blok kuchaytirilib institutsional blok zaif qolsa, qo'shimcha mablag' boshqaruv salohiyati yetishmasligi sababli samara bermaydi; aksincha, bozor bloki faollashtirilib sig'im nazorati o'rnatilmasa, o'sish obyektning o'ziga zarar yetkazadi [17; 18]. Meros obyektining iqtisodiy ahamiyati o'z daromadi bilan cheklanmaydi: tashriflar mahalliy byudjet soliq tushumlari va hududiy yalpi mahsulotga ham hissa qo'shadi. Multiplikativ samara $M = \Delta Y / \Delta X$ nisbati orqali o'lchanadi, bu yerda ΔY - mintaqada daromadining, ΔX - sayyohlarning bevosita xarajatlari o'zgarishi; ko'rsatkich qiymati mahalliy ishlab chiqarish ulushi qanchalik yuqori bo'lsa, shuncha katta bo'ladi.

Tadqiqotning cheklovlari: manbalarning atigi uchdan bir qismida miqdoriy natija keltirilgani sababli vositalarning qiyosiy samaradorligi to'liq formallashtirilgan ko'rinishda o'lchanmaydi; keltirilgan empirik natijalar turli institutsional muhitda olingan bo'lib, ularni bevosita ko'chirish mumkin emas.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tahlil madaniy meros obyektlarining iqtisodiy samaradorligini oshirish ularning turistik jozibadorligini kuchaytirish bilangina cheklanmasdan, boshqaruv, moliyalashtirish, bozor mexanizmlari va raqamli vositalarni o'zaro uyg'unlashtirishni talab etganini ko'rsatdi. Tadqiqot natijasida institutsional, moliyaviy, bozor va raqamli bloklardan tashkil topgan hamda natijalarni konservatsiya jarayoniga qayta yo'naltirishga asoslangan tashkiliy-iqtisodiy mexanizmning yaxlit tuzilmasi asoslandi. Mazkur yondashuv iqtisodiy manfaat bilan madaniy merosni asrash vazifalarini muvozanatli birlashtirish imkonini bergani aniqlandi.

Empirik ma'lumotlarning qiyosiy tahlili boshqaruv shaklining samaradorligi obyektning huquqiy maqomi, moliyaviy avtonomiyasi, turistik salohiyati va mahalliy sharoitiga bog'liq bo'lganini ko'rsatdi. Davlat, xususiy sektor va mahalliy hamjamiyat ishtirokini maqbul darajada uyg'unlashtirgan boshqaruv modellari resurslardan samarali foydalanish, investitsiyalarni jalb etish va obyektни uzoq muddatli saqlash

uchun qulay sharoit yaratgani kuzatildi. Shu bilan birga, yagona moliyalashtirish manbaiga tayanishdan ko'ra byudjet mablag'lari, grantlar, homiylik, kraudfanding, turizm yig'implari va boshqa manbalarni birlashtirish moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qilgani aniqlandi.

Bozor vositalarining tahlili narxlarni tashrif buyuruvchilar tarkibi, talab xususiyatlari va obyektning qabul qilish sig'imiga mos ravishda shakllantirish iqtisodiy natijadorlikni oshirish imkonini berganini ko'rsatdi. Segmentlangan va vaqt bo'yicha tabaqalashtirilgan narxlash, tashrif oqimini boshqarish hamda obyektlarni yagona turistik marshrutlarga birlashtirish daromadlarni ko'paytirish bilan birga meros obyektlariga tushadigan ortiqcha yuklamani kamaytirishga xizmat qilgan. Shu jihatdan iqtisodiy samaradorlik konservatsiya manfaatlari bilan uzviy bog'liq holda baholanishi lozimligi asoslandi.

Raqamli vositalardan foydalanish tashriflarni monitoring qilish, xizmatlarni targ'ib etish, foydalanuvchilar bilan aloqani kuchaytirish va boshqaruv qarorlarini ma'lumotlarga tayangan holda qabul qilish imkoniyatlarini kengaytirgani aniqlandi. Empirik natijalar raqamli va ishtirokchilik vositalari ayrim obyektlarda sezilarli o'sish samarasini berganini ko'rsatgan bo'lsa-da, ularning barqaror natijasi institutsional boshqaruv va moliyaviy asoslarning puxtaligi bilan chambarchas bog'liq bo'lgani qayd etildi.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, madaniy meros obyektlari faoliyatini takomillashtirish uchun quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

1. Har bir madaniy meros obyektining huquqiy maqomi, turistik salohiyati, moliyaviy imkoniyati va konservatsiya talablarini hisobga olgan holda individual tashkiliy-iqtisodiy boshqaruv modelini ishlab chiqish;

2. Byudjet mablag'lari bilan bir qatorda davlat-xususiy sheriklik, grantlar, homiylik, kraudfanding, turizm yig'implari va endowment mexanizmlaridan foydalanish orqali moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish;

3. Obyekt faoliyatidan shakllangan daromadning belgilangan qismini restavratsiya, konservatsiya va infratuzilmani yaxshilash tadbirlariga qayta yo'naltirish mexanizmini joriy etish;

4. Mahalliy aholi, xorijiy sayyohlar va alohida tashrif guruhlar uchun talab xususiyatlarini hisobga olgan segmentlangan narx siyosatini shakllantirish hamda yuqori yuklama davrlarida vaqt bo'yicha tabaqalashtirilgan narxlash vositalaridan foydalanish;

5. Tashrif buyuruvchilar oqimini obyektning jismoniy va ekologik sig'imiga muvofiq boshqarish, elektron bronlash, vaqt intervallari bo'yicha tashrifni taqsimlash va raqamli monitoring tizimlarini bosqichma-bosqich joriy etish;

6. Bir hududda joylashgan madaniy meros obyektlarini yagona turistik marshrut va xizmatlar majmuasiga birlashtirish orqali tashrif davomiyligini, xizmatlardan foydalanish hajmini va hududiy iqtisodiy samarani oshirish;

7. Raqamli platformalar, mobil ilovalar, virtual taqdimotlar va tashrif monitoringi vositalaridan foydalanishni kengaytirib, to'plangan ma'lumotlarni boshqaruv, marketing va konservatsiya qarorlarini qabul qilishda qo'llash;

8. Madaniy meros obyektlari faoliyatini baholashda daromad va tashriflar soni bilan cheklanmasdan, konservatsiyaga qayta yo'naltirilgan mablag'lar, mahalliy bandlik, turistik xarajatlar, obyekt yuklamasi va hududiy multiplikativ samarani qamrab oluvchi yagona monitoring tizimini shakllantirish.

Taklif etilgan tashkiliy-iqtisodiy mexanizm madaniy meros obyektlarini iqtisodiy jihatdan faol va moliyaviy barqaror tizimga aylantirish bilan birga, ularning tarixiy-madaniy qiymatini uzoq muddat saqlashga xizmat qilishi asoslandi. Mexanizm bloklarini obyektning rivojlanish bosqichi va hududiy xususiyatlariga mos ravishda uyg'un qo'llash turizm daromadlarini oshirish, mahalliy iqtisodiy faollikni rag'batlantirish hamda merosni asrash uchun qo'shimcha resurslar shakllantirish imkonini bergani xulosa qilindi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Rizzo I., Towse R. The Economics of Heritage: A Study in the Political Economy of Culture in Sicily. - Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2002. - 288 p.
2. Jelinčić D.A., Mansfeld Y. Applying Cultural Tourism in the Revitalisation and Enhancement of Cultural Heritage: An Integrative Approach // Cultural Urban Heritage. - Cham: Springer, 2019. - P. 33-52. - DOI: 10.1007/978-3-030-10612-6_3.
3. Loulanski T., Loulanski V. The sustainable integration of cultural heritage and tourism: a meta-study // Journal of Sustainable Tourism. - 2011. - Vol. 19. - № 7. - P. 837-862. - DOI: 10.1080/09669582.2011.553286.
4. Wu J., Hu Y., Wang Q., Chen Y., He Q., Ta N. Exploring value capture mechanisms for heritage protection under public leasehold systems: A case study of West Lake Cultural Landscape // Cities. - 2019. - Vol. 84. - P. 158-166. - DOI: 10.1016/j.cities.2018.09.014.
5. Королева Г.А., Титов А.В. Вовлечение объектов культурного наследия в экономический оборот: опыт и проблемы // Вестник РГГУ. Серия «Экономика. Управление. Право». - 2019. - № 1. - С. 93-110. - DOI: 10.28995/2073-6304-2019-1-93-110.
6. Szromek A.R., Herman K., Naramski M. Sustainable development of industrial heritage tourism - A case study of the Industrial Monuments Route in Poland // Tourism Management. - 2021. - Vol. 83. - Art. 104252. - DOI: 10.1016/j.tourman.2020.104252.
7. Fresneda Fuentes S., de Fuentes Ruíz P., Lobo Gallardo A. Gestión sostenible de los sitios culturales patrimoniales: propuesta de un modelo // Cuadernos de Turismo. - 2020. - № 46. - DOI: 10.6018/turismo.451681.
8. Jelinčić D.A., Šveb M. Financial Sustainability of Cultural Heritage: A Review of Crowdfunding in Europe // Journal of Risk and Financial Management. - 2021. - Vol. 14. - № 3. - Art. 101. - DOI: 10.3390/jrfm14030101.
9. Jagodič G., Petek V. Revitalisation of cultural heritage and historical objects: from fragility to sustainable management in tourism // Journal of Innovative Business and Management. - 2025. - Vol. 17. - № 2. - DOI: 10.32015/jibm.2025.17.2.2.
10. Calderon M., Dizon J., Sajise A., Andrada R., Bantayan N., Salvador M.G. Towards the Development of a Sustainable Financing Mechanism for the Conservation

of the Ifugao Rice Terraces in the Philippines. - Singapore: EEPSEA Research Report, 2009. - 48 p.

11. Eppich R., García Grinda J.L. Sustainable financial management of tangible cultural heritage sites // *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*. - 2019. - Vol. 9. - № 3. - P. 282-299. - DOI: 10.1108/JCHMSD-11-2018-0081.

12. Leask A., Fyall A., Garrod B. Heritage Visitor Attractions: managing revenue in the new millennium // *International Journal of Heritage Studies*. - 2002. - Vol. 8. - № 3. - P. 247-265. - DOI: 10.1080/1352725022000018921.

13. Mourato S., Ozdemiroglu E., Hett T., Atkinson G. Pricing Cultural Heritage: a new approach to managing ancient resources // *The World Economy*. - 2004. - Vol. 27. - № 3.

14. Eagles P.F.J. Trends in Park Tourism: Economics, Finance and Management // *Journal of Sustainable Tourism*. - 2002. - Vol. 10. - № 2. - P. 132-153. - DOI: 10.1080/09669580208667158.

15. Bravi M., Gasca E. Preferences Evaluation With a Choice Experiment on Cultural Heritage Tourism // *Journal of Hospitality Marketing & Management*. - 2014. - Vol. 23. - № 4. - P. 406-423. - DOI: 10.1080/19368623.2013.822339.

16. Chenavaz R.Y., Leocata M., Ogonowska M., Torre D. Sustainable tourism // *Journal of Economic Dynamics and Control*. - 2022. - Vol. 142. - Art. 104483. - DOI: 10.1016/j.jedc.2022.104483.

17. Imon S.S. Cultural heritage management under tourism pressure // *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*. - 2017. - Vol. 9. - № 3. - P. 335-348. - DOI: 10.1108/WHATT-02-2017-0007.

18. Buckley R. Tourism and Natural World Heritage: A Complicated Relationship // *Journal of Travel Research*. - 2018. - Vol. 57. - № 5. - P. 563-578. - DOI: 10.1177/0047287517713723.

19. Girard L.F., Gravagnuolo A. Circular economy and cultural heritage/landscape regeneration: circular business, financing and governance models for a competitive Europe // *BDC. Bollettino del Centro Calza Bini*. - 2017. - Vol. 17. - № 1. - P. 35-52. - DOI: 10.6092/2284-4732/5472.

20. Lin M., Wang M., Lu Y., Zhou G., Shen W., Yin J., You J. Synergizing Conservation and Tourism Utilization in Agricultural Heritage Sites: A Comparative Analysis of Economic Resilience in Wujiang and Longsheng, China // *Land*. - 2025. - Vol. 14. - № 4. - Art. 796. - DOI: 10.3390/land14040796.

21. Cappa F., Rosso F., Capaldo A. Visitor-Sensing: Involving the Crowd in Cultural Heritage Organizations // *Sustainability*. - 2020. - Vol. 12. - № 4. - Art. 1445. - DOI: 10.3390/su12041445.

22. Uslu A., Recuero Virto N., Eren R., Blasco-López M.-F. The role of authenticity, involvement and experience quality in heritage destinations // *Tourism & Management Studies*. - 2024. - Vol. 20. - № 3. - P. 61-74. - DOI: 10.18089/tms.20240306.

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir:
Ingliz tili muharriri:
Rus tili muharriri:
Musahhih:
Sahifalovchi va dizaynerlar:

Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Karimova Shirin Zoxid qizi
Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2026-yil, avgust, 8-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610
Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 362/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. GOCT 7.56-2002 "Seriya nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlaro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**